

Mülkiyet ve Onun Düşmanları*

Anthony de Jasay**

I.

Locke'un Mülkiyet Teorisindeki "Biçim Hataları" Sahipliği Kusurlu Hâle Getirmektedir

Sahiplik, bir sahip ile kıt bir kaynak arasındaki ilişkidir; öyle ki, sahip, bu kıt kaynağı kullanma ve başka birisine satma veya devretme, rızası olmaksızın diğer kimselerin ona ulaşmasına mani olma ve bu suretle, [devlet oluşmadan] daha önce sahip olunan taleplerinin değişik türlerini bağışlama ve sahipliğe dayalı haklarını sözleşme yükümlülükleri çerçevesinde sözleşme yaptığı kimselere karşı kullanma konusunda hürdür. Sahipliğin, kolektif bir varlık tarafından sahiplik bile olsa, söz konusu kaynağın sahiplerini bu kaynağın sahibi olmayanlardan ayırt eden dışlamanın (*exclusion*) bazı unsurları olmaksızın, bir anlam ifade edip etmeyeceği şüphelidir.

Mülkiyet teorisinde ahlâkî ve siyasî yönlerin can alıcı noktası, sahipsiz bir nesnenin ilk önce nasıl meşru bir şekilde sahiplenileceğidir. İlk iktisabın meşruiyeti bir kez sağlandıktan sonra, gelirlerin tasarruf edilmesi, varlıkların mübadelesi, bağışlanması veya miras bırakılması yoluyla yapılan daha sonraki bütün iktisaplar karşılıklı rızaya dayandırılarak savunulabilir. Eğer bunun üstesinden gelinirse, mülkiyetin dağıtımı/ bölüşümü, mülkiyeti hâsıl eden gönüllü işlemler de ya adaletsiz ya da âdil sahipliğe uygun değil denilerek mahkûm edilmedikçe, adaletsiz olduğu gerekçesiyle mahkûm edilemez.

* "Property and its Enemies, Part I, II, III", The Library of Economics and Liberty, www.econlib.org.

** İktisatçı,yazar.

Mülkiyet sahipliğinin bazı düşmanları, ilk iktisaba, bazıları da daha sonraki gönüllü işlemlerin muteber/geçerli tasarruf senedinin/tapusunun uygunluğuna saldırmayı tercih ederler. Bu makale, bu amaçlardan birincisiyle ilgilenecektir. Şans, fikirler tarihinde büyük rol oynar; ve tesadüfen bugüne kadar geliştirilmiş en etkili mülkiyet teorisi, John Locke'unkidir.¹ Onun başlangıç noktası muğlaktır. Savunulabilir bir şekilde, sahipsiz bir kaynağın nasıl meşru bir şekilde sahiplenildiğinin açık ve doğru bir teorisi için, Hume'un *İnsanın Tabiatına İlişkin Çalışma (Treatise of Human Nature)*² adlı eserine kadar beklenmek zorunda kalındı. Locke'un teorisinde her şey, muğlak bir şekilde de olsa, başlangıçta zaten sahiplenilir: "Tanrı, kainatı insanoğluna bahşetmiştir", "...onu müştereken insanoğluna vermiştir" (V.24). "...yine de, mecburen, (kaynakların meyvelerinin) insanoğlunun kalanı hariç özel bir hâkimiyete/kontrole bırakılmasının bir yolu olmalıdır" (V.25). Bu ifade, her ne kadar Robert Nozick³ "sahipsiz nesnelere" hakları tesis ederken onu yorumlasa da, "müşterek" mülkiyetten "özel" sahipliğe bir hisse önermektedir. Locke'un metni başka bir şey söylemektedir ama bir kimse onun ifadesini, herkesin her şeydeki "müşterek sahipliği"nin herhangi bir güce sahip olmayacak, sırf lâf olsun diye söylenmiş bir söz olarak önem verilemeyecek bir ifade şeklinde değerlendirebilir. Mamafih, Locke'un fikir silsilesindeki ölümcül hata, başka bir yerde kendisini göstermektedir.

Zira Locke, sırf ("özel") sahiplikteki bir nesnenin parçasının, eğer "başkaları için yeteri kadar nesne bırakılmış" ise, hiç kimseye zarar vermeyeceğini iddia etmekte ve -daha problemlerli bir şekilde- bu şartın rahatlıkla karşılandığına ikna olmuş/edilmiş gibi gözükmektedir. Onun zihninde iki senaryo vardır. Birincisi İngilizlerin çitlemeleri; çitleme yapılan yerlerdeki vahşî, sazlık otlaklardan müteşekkil köy orta malları çok iyi kurutulmuş, çok iyi sürülmüş tarlalara dönüştürüldü; öyle ki, buralar artık (daha öncesine göre) on kat fazla ürün veriyordu. Diğeri ise New England ve Virginia'dan oluşan Amerikan kolonicileri tarafından el değmemiş ormanların temizlenmesiydi. Her iki durumda da bolluğun

¹ Karşılaştırma için bkz. John Locke, *The Second Treatise of Civil Government* (1690). Pek çok baskısı, özellikle önemli olanı, John Locke, *The Second Treatise of Civil Government: A Critical Edition with an Introduction and Apparatus Criticus by Peter Laslett* (Gözden Geçirilmiş Baskı, Cambridge University Press, 1963), 1988 yılında yeni bir giriş ile birlikte yeniden yayımlandı; *Political Writings of John Locke*, David Wooton (New York: Mentor, 1993).

² David Hume, *A Treatise of Human Nature*, (ed.) David Fate Norton ve Mary J. Norton (Oxford University Press, 2000).

³ Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia* (New York: Basic Books, 1974), s. 174.

Piyasa

sınırlarının genişliği, diğerleri için yeteri kadar yer bırakmış gibi gözüktü. Daha sonraki üç yüz yıl boyunca pek çok teorisyen, bu ifadeleri, Locke'un özel mülkiyet ve devletin özel mülkiyeti korumasıyla ilgili teoriyi oluşturduğu şeklinde değerlendirmiştir.

Mamafih, daha yakından bakıldığında “yeteri kadar” şartının, gerçekte, mülkiyet düşmanlarının ellerinde keskin bir bıçak olduğu görülmektedir. İlk iktisap eyleminden dolayı dışlanan “diğerleri”, muhtemel iki sebeple [maruz kaldıkları] zarardan şikâyet edebilirler. Birincisi, kullanım imkânının ortadan kalkması, ikincisi fırsat kaybıdır. Kullanım imkânının kaybedilmesi; topraklarda avlanmaya, hayvanları otlatmaya alışkın olan veya, bunun dışında, özel kullanımları için onu iktisap etmeleri için dışlama maliyetlerine bile maruz kalmaksızın söz konusu kaynağa bedava erişimden fayda sağlayan diğerleri, şimdi kendilerini ilk iktisapçı tarafından söz konusu kaynağa erişimden dışlanmış hâlde bulduğunda olur. Bunun hakkında iki bakış açısına sahip olunabilir. Bu bakış açılarından birisi, bedel ödemeyen kullanıcılar kaynağa kendi erişimlerinin sürekliliğini güvence altına almak için hiçbir şey yapmamış oldukları için, onları dışlayan iktisapçıya karşı bir talepte bulunma hakkına sahip olmamaları şeklindeki inatçı bir bakış açısıdır. Diğerine, yani daha ciddi olan bakış açısına göre iktisapçı, onlara bir miktar tazminat borçludur. Mesele, iktisapçının, kaybolan hayat biçimleri için uygun bir şekilde onlara tazminat ödeyebilip ödemeyeceğidir. ABD'deki yerli Kızılderili aşiretlere ayrılmış yerlerde yaşayanlara sürekli olarak bedava [kasaplık] sığır mahsulü/mamûlü verilmesi, onların yaban öküzü avlarını yasaklamadan kaynaklanan zararlarını tazmin eder mi? Böyle sorulara verilen herhangi bir cevap, diğer herhangi bir cevap kadar tartışılabilir.

Kullanım kaybının tazmin edilmesi mesele değildir, çok ama çok daha önemli bir mesele, [bir malı] iktisap ederken diğerleri için “yeteri kadar” yer bırakılmaması durumundaki fırsat kaybı meselesidir. Burada iki şey akla gelir: Diğerleri olarak değerlendirilen insanların bir kısmı bildik kaynaklara, bir kısmı da keşfetmek için bilinmeyen kaynaklara yönelir.

Bilinen kaynaklar, uzun süre önce tamamen iktisap edilmiştir. Bugünün mülkiyetsiz “birbirine kenetlenmiş/kümelenmiş kitleleri”nin iktisap edeceği bir şey kalmamıştır. Nozick'in geriye doğru tümevarım yoluyla güzel bir şekilde ispatlamış olduğu gibi: eğer bugün “bırakılmamış yeteri kadar yer” yoksa en yakın zamandaki iktisabın, bu şartı kesinlikle çiğnediğini ve böylece ilk iktisap da dahil daha önceki bütün iktisaplara sahip olduğunu anlamak kolaydır. Kapitalist sistemin pek çok savunucusunun; eğer (bir miktar) mülkiyete sahip olsaydılar, mülkiyetin servet yaratmaya yönelik

olağanüstü kapasitesinin, bugünün mülkiyete sahip olmayana kimselerine hâli vakti yerinde olan insanlar kadar servet yapma imkânı sağlayabileceğini; böylece potansiyel refahlarını hakikaten kaybetmemiş olacaklarını iddia etmeleri boşunadır. Onlardan önce ölüp giden diğerlerinin, sadece mülkiyetin sahipliğini elde ederek ona sahip olma fırsatına el koymuş oldukları hakikati değişmemektedir. Bazı sahiplerin çok iyi ücretli işçileri hâline gelme, bir sahip olmadaki başarısızlığın bir tesellisi olamaz. Gösterişli ve büyük ölçüde tahrif edilmiş argümanlardan müteşekkil bir kitabında, aşırı sol filozof Gerald Cohen,⁴ çok sayıda geçersiz olan argümanla birlikte bu noktaya da doğru bir şekilde temas etmektedir. Eğer Locke'cu şart kendisine ihtimam göstermek için saygıya değer bir şartsa, bütün tasarruf senetleri/tapular gayrimeşrudur ve her sahip, Locke'un herkesin keyfini çıkarmalıdır dediği fırsatlardan sahip olmayanları dışlamalarından dolayı suçludur.

Mamafih, henüz bilinmeyen dünyalarda keşfedilmeyi bekleyen gizli kalmış “yeteri kadar” fırsat belki vardır. Dünyanın henüz keşfedilmemiş yerlerinin gizledikleri şeyleri henüz kimse bilmemektedir; ama buraların, hiç kimsenin sahip olmadığı değerli kaynaklar ihtiva etme ihtimali vardır.

Üzgünüm, bu şart gerçekleşmeyecektir. Eğer bir araştırmacı yeni bir altın madeni bulursa veya bir petrol arayıcısı zengin bir petrol yatağı keşfederse, diğer araştırmacıların ve petrol arayıcılarının aynı ölçüde değerli keşifler yapma ihtimali, biraz yavaş da olsa azalır. Eğer Edison elektriği keşfederse, diğer bütün icatçılar, onu keşfetme fırsatını kaybetmiştir. Dâhinin istisnâ atılımları, beklenmedik teknolojik hamleler ve talih kuşları, varlığını sürdürür. Ama genel olarak, her yeni keşif, daha sonraki muadil keşiflerin bulunma ihtimalini azaltacaktır. Bu temayül, uygulamalı bilimsel araştırmaların pek çok branşında olduğu gibi, petrol ve mineraller alanında da baskındır. Nihâî olarak bulunan şey, -yer altı kaynakları veya entelektüel mülkiyet- bir kural olarak kanunkoyucu tarafından tam bir sahiplik statüsü şeklinde kabul edilmediğinden, yeni bir şeyi bulmanın sürekli artan maliyetlerinin yükü abartılmaktadır. Oysa eğer “bulanlar sahip olur” ilkesine saygı duyulsaydı, mesele bu şekilde olmayacaktı.

Uzun sözün kısası, ona sahip olmak isteyebilecek herkes için “yeteri kadar yer” hiçbir zaman bırakılmamıştır. Çok uzun bir süredir, bilinen kaynakların tamamı birilerinin sahipliğine geçiyor; ve bilinmeyen kaynakları bulma maliyeti, tarih boyunca düzensiz bir şekilde ama sürekli olarak artmıştır, bundan böyle de mutlaka artmaya devam edecektir. İlk iktisabın âdil olduğunu iddia etmekten uzak olan Locke'un şartı bize, haddizatında,

⁴ Gerald Cohen, *Self-Ownership, Freedom and Equality* (Cambridge University Press, 1995).

sahipliğin orijinal günahla başladığını söyler. Biraz ters bir şekilde Locke, “mülkiyetin hırsızlık olduğunu” itiraf eden öğretilerin temellerini atar.

Locke’un mülkiyet teorisi konusunda sahip olduğu önemli yeri açıklamanın basit bir yolu var. Locke da, bir kimsenin [bir malı iktisabına ilişkin] ilk girişimini kibar bir şekilde reddetmektir. Bir fırsat elde eden bir kimse, bir fırsat yakalayabilmiş ama kullanamamış başkalarına niçin bir şey borçludur? Ve eğer, veya sadece, bu kimseler için ayrılmış “yeteri kadar” kaynak varsa ve böylece bu kimseler de ikinci bir şans elde ederlerse, bu borç niçin affedilir? [Locke’un teorisine göre] bir kimsenin bu fırsatı elde edebileceği güzel ve dost canlı fizikî bir dünya, belli ki, olacaktır; ve hatta diğer kişi için bırakılmış yeteri kadar kaynak her zaman bırakıldı. Ama eğer bu fizikî dünya bu kadar güzel değilse ilk kişi fırsatlarını kullanmaktan niçin sakınmalı ve bunun neticesinde elde ettiği sahiplik niçin gayri meşru olsun? Toplum “özel” sahiplik ile adalet arasında bir tercih yapmak zorunda mıdır? Belirtilen şart keyfidir ve hiç kimse keyfi taleplerle kendisinin korunulmasına izin vermemelidir.⁵

II

Sahiplik Bir Efsane mi?

İktisatçılar, mülkiyeti, hâlihazırda gördüğü işlevlerden dolayı değil de, daha ziyade teorik olarak savunma konusunda daha istekli olmalıdırlar. Sahip olma/mülkiyet edinme hürriyetinin makûl bir savunması, kanaatime göre, (bu doğru olsa da) elverişli piyasalar için gerekli olan mülkiyetten hemencecik hâsıl olmaz. Bu, daha ziyade, eğer mülkiyet bir anlamda dokunulmazsa yeniden dağıtım/bölüşüme karşı bir engel oluşturması, veya en azından, ahlâkî bir bakış açısından bakıldığında, yeniden dağıtım/bölüşümü daha şüpheli hâle getirmesi durumunda olur. Yeniden dağıtım/bölüşüm, refah iktisadının ve siyasetin bel kemiğidir. Devletin lütfundan ziyade diğer birtakım kaynaklardan gelen bir şey olarak siyaset kavramı, yeniden dağıtım/bölüşümü adaletle, yani “haklar”ın saygıya lâyık görülmesiyle, tamamıyla bağdaşır hâle getirmek için bugünlerde sürekli olarak saldırıya uğramaktadır. Önceki makalemde tartıştığım gibi, Locke,

⁵ Bu türden başka bir keyfi talep, Cohen (1995: 83-84) tarafından yapılmaktadır. Cohen, bütün mülkiyetin ortaklaşa sahiplenildiği, hiç kimsenin tek taraflı olarak ortak mülkten “hisselerini” alamadığı ve bunun [tek taraflı olarak ortak mülkten hissesini almanın] demokratik konsensüs yoluyla idare edilmesi gerektiği şeklinde ahlâkî bir postülat ortaya koymaktadır. En sonunda çöken Sovyetler Birliği’nin bu ahlâkî yükümlülükleri yerine getirmeye yaklaşmış olduğuna işaret edebiliriz. Mamafih, bunların hayata geçirilmesi, yazık ki, devam ettirilemedi.

bunu istemese de, sahip olma hürriyetine yönelik saldırılara giden yolu açmıştır. Ciddî bir şekilde akademik çalışmalar şeklinde değerlendirilen bazı çabalar, “benimki” ve “seninki”ne ilişkin fikirlerimizi bir mit/efsane⁶ olarak değerlendirmektedir. Niçin bunu yapıyorlar? Bu değerlendirme haklı mı?

Locke’un mülkiyet teorisi -Robert Nozick⁷ tarafından önerilen zayıflatılmış şekli dahi- meşruiyeti olmayan sahipliği şiddetle mahkûm etmektedir. I. Bölüm’de görmüş olduğumuz gibi; eğer diğerleri için yeteri kadar kaynak bırakılmak zorundaysa, hiç kimse mülkiyeti sırf kendisi için elinde tutmamalıdır.

Bu tuzaktan kaçınmanın aşikâr yolu, entelektüel açık sözlülüğün önünü kapatan keyfi bir değerlendirmeye aldanmamaktadır; zira, değere sahip bir nesneyi bulurken bunu bulan kişi, bu nesneyi bulma fırsatından diğerlerini mahrum etmektedir. Bu yargı, keşfedilmemiş her kaynak üzerinde herkese birtakım haklar bahşedecek ve nihaî sahibi herkese karşı borçlu kılacaktır. “Bulanın malı” ilkesi, bir yargı ima etmez, tam tersine, hakikatin, yani diğerleri nesneyi bulabilecekken onların bulmasının, bir ifadesidir; ve bu nesneye sahip olan kimse, diğerlerine hiçbir şey borçlu değildir. Bu, David Hume’un mülkiyet teorisinin⁸ temel mantığıdır; öyle ki, bu teori, Hume’un “ilk işgâl” olarak adlandırdığı şeyle başlar ve Hume, ona “uzun süre işgâl”i ekler (s. 507). Günümüze kadar gelen mülkiyete ilişkin elverişli bütün teoriler, her ne kadar bunun farkında olmasalar da, Hume’un modeline dâhildir.

Hume, Locke’un bir kimsenin emeğini dışsal bir kaynakla “karıştırarak” sahipliği gerekçelendirmeye yönelik çabasını bir dipnotta (s. 505) reddetmekte ve “başkaları için yeteri kadar kaynak” önermesini dikkate almaktadır. O, teorisini iki aşamalı olarak inşa etmektedir. İlk aşamada meşruiyet tesis edilmektedir. Toplum, mülkiyetin “bugünkü malikleri”ne “ilk tahsisi”yle birlikte şekillenir (s. 205). Bu (kısa zam)an nihaîdir/kesindir; kalanı, tamamıyla gönüllü işlemlerden oluşur. Zira, “zindelik ve münasiplik, ...insanoğlunun mülkiyetlerinin dağıtımına/bölüşümüne hiçbir zaman girmemelidir” (s. 514). Ahlâk kuralları ve verimlilikle ilgili yargıların [bu süreçte] bir rol oynamaması teklif edilmektedir. Tabii ki, “sahipliğin istikrarı”, onun “rızaıyla transferi”yle, yani satışın, hediyeinin ve mirasın klâsik

⁶ Meselâ, J. Christman, *The Myth of Property: Toward an Egalitarian Theory of Ownership* (Oxford University Press, 1995); L. Murphy ve T. Nagel, *The Myth of Ownership: Taxes and Justice* (New York: Oxford University Press, 2002); ve (daha müteceviz bir başlık altında) J. Waldron, *The Right to Private Property* (Oxford University Press, 1988).

⁷ Nozick, *a.g.e.*

⁸ David Hume, *A Treatise of Human Nature* (1739, 2. Baskı) (Oxford University Press, 1978), III. Kitap.

Piyasa

şekilleriyle, bağdaşmaktadır. Mülkiyetin, sahibinin hürriyetini gösteren bu türden kullanımlarından alınarak dağıtımı/bölüşümü, adalet idealine teka-bül eder. Bu, tamamen, kökleşmiş benimki ve seninki duygumuzun makûl bir izahına tamamıyla benzemektedir.

Diğer yandan, Hume'un teorisinin ikinci aşaması hiç de bildik değildir; hatta, sosyal teorideki son sözü, yani bütünüyle zora dayalı olmayan bir şekilde şekillendirilmiş davranışın elverişli kuralları tarafından idare edilen bir koordinasyon dengesi olarak sözleşmeyi, hayret verici bir şekilde önceden öngörmektedir. Neredeyse herkes, karşılıklı olarak üzerinde anlaşılabilir davranışın bir idaresini/hâkimiyetini gönüllü olarak gözlemler; zira, neredeyse başka herkes bunu yapmaktadır. Hume, sosyal karışıklığın esas itibarıyla malların "mülkiyetinin belirsizliği ile kolay intikali"nden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bunun neticesi, mülkiyetin güven altında olmamasıdır; her ne kadar herkes tarafından fark edilmese de, mülkiyete karşılıklı olarak saygı duyulması bizleri zenginliğe götürürken, bu kuralın ihlâli bizleri "kimsesiz ve terk edilmiş durum"daki sefaletе götürür (s. 489). Modern dille söylersek; bugün, mülkiyete saygı duymaya yönelik bir sözleşmenin sayısız kere tekrar eden işbirliğine dayalı olmayan bir koordinasyon "oyun"unun daha üstün bir denge çözümü olarak ortaya çıktığını söyleyeceğiz. Diğerlerinin mülkiyetinin tek taraflı iktisabı sonsuz, dek devam edemez; buna karşılık, karşılıklı şiddet de herkesi verimsizleştiren daha aşağı bir dengedir.

Gönüllü işlemlerle biçimlendirilen mülkiyetin düzenli bir şekilde dağıtımını/bölüşümünü güvence altına almanın kendi kendine yürürlüğe giren yolu olarak Hume'un sözleşme teorisi, muazzam bir atılımdır. Bu teori, düzen ve servetin hükûmete bağlı olmadığını; zira kuralların, bir kural koyucu ve onu uygulamaya koyan kimse olmaksızın davranışları ortaya çıkardığını ve düzenlediğini ortaya koymuştur. Onun hiçbir zaman atıf yapılmayan ifadesiyle söylersek: "...sahipliğin istikrarı, onun rızaya dayalı olarak devri ve sözlerin yerine getirilmesi. Bunlar, netice itibarıyla, hükûmetten önce gelir" (s. 541).

"Sahiplik bir mittir" okulu, gönüllü işlemlerle elde ettiğin servet ve gelirin senin olduğu fikrini safderun olarak bir kenara itmektir. Bu okulun Murphy ve Nagel tarafından yapılmış yeni, radikal, genellikle dâhiyâne ve ara sıra da çok dâhiyâne çalışması, şu soruyu sormayı gayet tabii bulmaktadır: "Bir kimsenin kazançlarına el koymaya yönelik bir hakkın ahlâkî temeli nedir?" (s. 7.) Bu tabii ki "eşini dövmeyi ne zaman bıraktın" türünden bir sorudur. Bu soru, şüphesiz, mülkiyetini "bırakmamak" için niçin sana izin

verilmesi gerektiğini göstermek konusunda seni bir delil sunma yükümlülüğü altında bırakacaktır. Yukarıda sözünü ettiğimiz yazarlar, bu yükün, bundan (mülkiyetten) seni kim mahrum bırakıyor ise onun üzerinde kalması/olması gerektiği düşüncesini bir oyun olarak değerlendirmektedirler. Bunu yapmanın makûl bir sebebi vardır. Sözde oyun/hile, mülkiyete ilişkin mittir. Bu kitap onu gidermek için uğraşmaktadır.

Murphy ve Nagel için mülkiyet hakları bir “hukukî sözleşme”nin sadece bir parçasıdır ve mülkiyetin dayandığı iddia edilen diğer parçalarla, bilhassa düzen ve “sosyal” adaletle ilgili malî yükümlülüklerle birlikte “toplum” tarafından değerlendirilmelidir. Bir “hukukî sözleşme” tarafından kastedilen şey açık olmadığı gibi, bu garip terimin açık bir dile tercih edilip niçin kullanıldığı da sorulmaya değer bir sorudur. Açık bir dille söylemek gerekirse; kanunlar vardır ki, mülkiyeti, kendi hariç her şeyden korumak için hükümeti gerekli kılar ve başka kanunlar vardır ki, tam da başka kanunların maruz bırakmaya çalıştığı harcamaları karşılamak için (gelir ve diğer vergiler vasıtasıyla) mülkiyete el koymaya imkân sağlar. Bütün bu kanunlar, doğrudan veya dolaylı olarak, tabii olarak yeniden dağıtımçı, gelirleri artırırken, harcamaları tahsis ederken veya buna benzer şeyleri yaparken başkalarının aleyhine bazılarını kollayan “sosyal tercih” yoluyla kararlaştırılır.

Ampirik gerçekler olarak, sahiplerinin ve gelir elde edenlerin ellerindeki mülkiyetin onlara bu vergiler konulduktan sonra bırakılan şeyler oldukları genel olarak doğrudur. Biraz müphem bir şekilde, bir “hukukî sözleşme”yle ilgili olarak konuşurlarken Murphy ve Nagel, bir hukukî sözleşmeden daha fazla bir şey söylüyorlar gibi gözükmektedirler.

Gerçekte, onlar bunu söylemiyorlar. Daha açıkçası, onların yaptıkları, genel olarak, kazandığın şeylerin hepsine sahip olmana izin verilmemesi şeklindeki bayatlamış hakikati söylerler; ve hassaten adalet ve hürriyetle ilgili olarak bol referans verdikleri çalışma, büyük ölçüde hayâllerden oluşan bir çalışmadır. Bu çalışma, zımnî bir bilgiye dayanır; öyle ki, gelir ve servete ilişkin vergi işlemleri, tek bir beyin tarafından yapılan bir yargılama ve değerlendirmenin bir neticesidir. Netice zorunlu olarak rızaya dayalıdır ve ihtilâflı değildir. “Herkesin ahlâkî olarak” üzerinde anlaşığı “huzurlu bir çerçeve” (s. 42) yaratmak için, herkes mülkiyetin aynı sınırlamalara tâbi olmasını ister.

Vergi sonrası mülkiyet “hakları”, şu hâlde, ya hayâlî bir öznenin/aktörün, yani toplumun, isteğinin, ya da Hume’un ilk kez tanımlamaya çalıştığı eskisinin yerini alan aynı ölçüde hayâlî yeni bir sözleşmenin bir sonucudur.

Bu yazarların, okuyucuyu kandırmaya çalışarak, “sözleşme” kelimesini kötü niyetle kullanacakları düşünülemez. Onların sözleşmeye serbest ve

kolay atıf yapmaları, sadece cehaletten, bir sözleşme kavramına ilişkin idraktan yoksun olmaktan kaynaklanabilir. İkinci durum, kesinlikle, karşılıklı uyarlamayla ilgili otonom/özerk bireysel eylemlerin kendiliğinden bir neticesidir. Yasama, yani uyma yükümlülüğüne ilişkin anayasal itaat kuralı tarafından uymaya zorlanan kaybedenlere empoze edilen tercihler, ona yabancıdır.

Bu türden tutarsızlıklar ile zırvalar, “mülkiyet mittir” okuluna, bu okulun dayatılmaktadır. Bu okul yeniden dağıtım/bölüşümü istemektedir. Yine bu okul, adaletin bunu dikte ettiğini onaylamak istemektedir. Eğer senin mülkiyetin, yani hür işlemlerin ürünü, seninkiyse, o zaman onun bir kısmını alıp götürmek adaletsizliktir. Netice itibarıyla mülkiyet, sizlerin yanlış ve modası geçmiş bakış açınızda görüldüğü gibi, bir mit tarafından teyit edilmektedir; gerçeklik/hakikat bir “hukukî sözleşme”dir; bu sayede toplum seni, ahlâken, onun hangi parçasına sahip olman gerektiği konusunda yargılar. Bu suretle adalet muhafaza edilir.

Özetle, Little⁹ bu boş láflardan oluşan duvarı açık bir şekilde yıkmaktadır: “...mülkiyetin bir kısmını alıp diğerlerine vermek, mülkiyeti elinden alınan kimsenin hürriyetini ihlâl etmek demektir. ...Eğer hakların her ihlâli bir adaletsizlikse, devletin bazı yeniden dağıtım/bölüşüm amaçları için adaletsiz davranmak zorunda olduğu düşüncesi bunu takip eder. Bu keyif kaçırıcı bir ifadedir ama bir çelişki değildir. Bu, bizzat benim inandığım şeydir.”

Ben bulamamış olsam ve onlara inanmasam da yeniden dağıtımın/bölüşümün çok önemli gerekçeleri pekâlâ varolabilir. Mamafih, eğer böyle herhangi bir gerekçe varsa adaletin gerekçeleri yoktur. Daha ziyade bu sebepler adalete tahakküm eder. Bununla yüzleşmek ve bunları söylemek, daha sağlıklı ve entellektüel olarak daha dürüstçe bir tavır olacaktır. Aksine bir tutum ise, toplumun hukukî hâle getirmek için seçtiği sahipliğe ilişkin ihlalleri haklı kılmak uğruna mülkiyet teorisinin zayıflatılması doğrultusunda bir uğraş olacaktır.

Bedava Ekmek Var mı? Varsa, Hiç Kaçırma!

İktisadın önemli teoremlerinden birisi şudur: Rekabetçi bir denge ve ölçüğe göre sabit getiri şartlarında, gelir dağıtım/bölüşümü, üretim faktörleri ile onların sahiplerinin marjinal verimliliğinin bir fonksiyonudur. Alıcılar marjinal ürüne para öderken, satıcılar da marjinal ürünü satarlar; faydalar, (üretim faktörlerinin yaptıkları) katkılara eşittir ve “bedava ekmek yoktur”. Ödüller ile ürünler arasında da neredeyse buna benzer bir eşitlik, (üretim

⁹ I. M. D. Little, *Ethics, Economics and Politics* (Oxford University Press, 2002), s. 38.

faktörlerine) sahip olmanın müstesna/eşsiz tabiatıyla izah edilebilir. [Başkalarını] dışlama, üretim faktörlerinin sahiplerinin rızası olmaksızın kaynaklara erişime mani olur. Üretken kaynaklar, marjinal ürünlerinin değerleri üzerinden mübadele edilirler. Tekrar etmek gerekirse; bedava ekme yoktur, her şeyin bir bedeli vardır. Ayrıca, bütün mübadeleler, gönüllü alıcı ile gönüllü satıcı arasında zora dayalı olmaksızın gerçekleştiği için, faydalar ile katkıların dağıtımını/bölüşümü, eğer kaynakların ilk elde edilişi âdildir, âdildir. Ne var ki, burada adalet meselesinin ortaya çıkmadığı da söylenebilir.

Bu açık seçik sistemdeki ilk gedik, vergilemedir. Vergilemede katkılar, faydalar mukabilinde gönüllü olarak mübadele edilmek yerine, zorla alınır. Bununla birlikte vergilerin kamusal mal ve hizmetleri, yani savunmayı, iç güvenliği, mülkiyetin korunmasını ve benzeri şeyleri satın aldığı; böylece, (vergilere) katkıda bulunanın -her ne kadar katkısıyla orantılı olmasa da, yani her ne kadar bunu başaramasa bile vergileme yeniden dağıtımçı/bölüşümcü olsa da- bir fayda elde ettiği iddia edilebilir/her zaman iddia edilmiştir. Yine de mübadelenin bazı unsurları, refah devletinin finansmanı vergi gelirlerinin daha büyük bir kısmını alıp götürdüğü için sürekli olarak zayıflasa da, mevcuttur.

II. Bölüm'de belirtildiği gibi; "mülkiyetin düşmanları", siyasî dönem öncesi ve dolayısıyla vergi öncesi mülkiyet kavramı gerçeğini inkâr ederek, vergilemenin hakikaten sahipliğe ilişkin bir çatlak olmadığını; zira, vergi sonrası mülkiyet kavramının, toplumun, salmayı/koymayı seçtiği vergileri toplayana kadar başlamadığını iddia etmektedirler. Bu apaçık hakikat, nazik olayları/olguları doğru bir şekilde tasvir ederken, onları adaletle uydurmak/adaletle uyumlu hâle getirmek için hiçbir şey yapmamaktadır.

İkinci gedik, tam olarak hayata geçirilseydi, potansiyel olarak çok daha radikal olacaktı. Bu gedik sayesinde, "şart koşmaksızın, sual sormaksızın"¹⁰ her erişkin sakine (yerleşik kimseye), herkesçe kabul ve itiraf edildiği üzere bedava bir yemek/ekmek, garanti edilmiş temel bir gelir verilecekti. Plân, siyasî gerçekliklere uyarlanmak için yavaş yavaş hayata geçirilecekti; ama hedef, her yetişkine geçimliliğini/nafakasını güvenceye alacak kadar yüksek şartsız bir hibe verilecek olmasıydı. Onun en aktif destekleyicilerinden birisi, Philippe van Parijs, bu plânın, onun -daha yüksek istihdama karşılık daha az yoksulluğa dayalı- Avrupa iktisadî "model"i olarak gördüğü şey ile -daha düşük işsizliğe karşılık daha fazla yoksulluğa dayalı- Amerikan ikti-

¹⁰ Philippe van Parijs, "A Basic Income for All", *What Is Wrong With A Free Lunch?*, (eds.) Joshua Cohen ve Joel Rogers (Boston: Beacon Pres, 2001), s. 14.

sadî “model”i arasındaki açmazı çözeceğine inanmaktadır. Bu belki olabilir; ve bu makale, bu konunun peşine düşmeyecektir. Bu önerinin taraftarları, söz konusu öneriye yönelik temel argümanın iktisadî açıdan değil de adalet açısından elverişli olduğu konusunda hemfikirdirler.

Burada işaret edilen kitabın yazarlarının hepsi, bu önerinin, en azından, uygulanabilir olduğu ve bunun muhtemelen sebep olacağı istatistikî olarak ölçülebilir gayri safi yurt içi hâsıladaki düşüşün tahammül edilebilir olduğu konusunda uzlaşırlar. İşgücü katılımındaki muhtemel düşüş, eğer temel gelir garanti edilseydi, serbest çalışmaya girişmeye yönelik daha fazla isteklilik sayesinde telâfi edilebilirdi. Uygulanabilirlik, şu hâlde, vergilendirilebilirliğe indirgenmektedir. Emma Rothchild’in belirttiği gibi, bu proje, ortalama gelirin geçimlik gelirden daha yüksek olduğu bir yerde hayata geçirilebilir.¹¹ Bu projenin esası, gelirin % 100’üne ulaşmaya gerek duyulmayacak bir oranda herkesi vergilendirmektir.

Bu politikanın malî yansımalarına hayli ihtiyatlı bir şekilde yaklaşan Robert Solow gibi, bu kitaba en önemli katkıyı yapanlar bile, geçimlik veya ona yakın bir düzeyde herkese evrensel temel bir gelir sağlanmasına yönelik bir politikanın malî yükünün, barışçıl yollarla vergi mükellefleri tarafından üstlenileceği ve esaslı ters etkilere sebep olacağı konusunda hiç tereddüt göstermezler. Manidar bir şekilde, bu konuda bedava ekmeğin olmadığı şeklindeki meşhur sözü icat eden Milton Friedman, olumsuz gelir vergisini savunmuştur. Ona göre, evrensel temel gelir politikasının bedava ekmeğe olduğu aşikârdır.¹²

Uygulanabilirlik, sadece “[bir şeye] karşı[t]” belirli bir “argüman”ın yokluğuyken; herkesin ağzındaki “[bir şey] için argüman”, hürriyet ve adalettir. Van Parijs, toplumun, hem şekli hem de gerçek hürriyeti güvence altına almak zorunda olduğunu iddia eder. Gerçek hürriyet, herkese, kendi şekli hürriyetini kullanacakları kaynakları gerekli kılarken; şekli hürriyet, mülkiyetin ve şahsî hürriyetin korunmasını ima eder. Kaynaklar mülkiyet “hakları”nı ihlâl etmeksizin yeniden dağıtılamayacağından, van Parijs’in bunları bir “mit (efsane)” olarak addetmek ve zihninde birtakım yeni “hak” türlerine sahip olmak zorunda kalacağı açıktır. Diğerleri de, mülkiyetin ve gönüllü işlemler sonucunda elde edilmiş gelirin dağıtımını/bölüşümünü sor-

¹¹ Emma Rothchild, “Security and Laissez-faire”, *What Is Wrong With A Free Lunch?*, (eds.) Joshua Cohen ve Joel Rogers (Boston: Beacon Press, 2001).

¹² Milton Friedman, *Capitalism and Freedom* (University of Chicago Press, 1962). “Yoksulluğun Hafifletilmesi” başlığını taşıyan XII. Bölüme (s. 192-3) bakınız. Orada Friedman, “kendisini salt mekanik gerçekçeyle salık veren bir düzenleme”yi savunur.

gulamaktadır. Edmund Phelps,¹³ mülkiyeti, keyfi olarak değerlendirip kaale almamaktadır. Onun dayanağı şudur: Serbest piyasa şeklinde bir şey yoktur.

Mamafih, bugüne kadar, hâlihazırdaki sahiplerinden kaynakları alma ve onları eşit olarak dağıtmanın adaletli olduğuna dair en önemli argüman, Dev Dışsallık'a (Giant Externality) başvuranıdır. Bu argüman, mülkiyet karşıtı literatürde değişik şekillerde de ortaya çıksa, sürekli vardır. *Free Lunch* ile ilgili makalelerden oluşan kitapta Herbert Simon,¹⁴ zengin ülkelerin gayri safi yurt içi hâsıllarının en azından % 90'ının bu dışsallıktan kaynaklandığını, % 10'undan azının gerçek faktör ürünü ve faktör ödülü olduğunu ileri sürmektedir. Hakkaniyet gereği bu % 90'lık bölüm, "gerçek sahiplerine geri verilmelidir" (s. 36). Eğer bütün gelirler düz bir vergiyle % 70 oranında vergiye tâbi tutulsaydı bile, zengin ülkelerin ödemesi gereken borç miktarının üç katı kadar borç hâlâ varlığını sürdürüyor olurdu ve [ayrıca bu ülkelerde] hem herkesin temel geliri hem de sıradan hükümet harcamaları için yeteri kadar gelir kalırdı.

Simon, her ne kadar bu dışsallığın gayri safi yurt içi hâsılada meydana getirdiği farklılıklara ilişkin [Simon'un belirttiği] rakamlar bir tahmine dayansa da, biriktirilmiş bilginin, mantıklı kurumların ve "sosyal sermaye"nin hep birlikte geniş bir pozitif dışsallığı temsil ettiğini söylerken tabii ki haklıdır. Bildiğimiz bütün şey, Simon'un tahmininin başkalarınınki kadar güzel olabileceğidir. Mamafih, Simon, bu noktadan hareketle yaptığı akıl yürütmede iki yerde yanlış yapıyor gibi gözükmektedir.

Birinci yanlış şudur: Dev Dışsallık, "toplum"un suçu değil, kendince yeterli gerekçelere dayalı bir usûl çerçevesinde hareket eden toplumun üyelerinin çok sayıdaki belirli eylemlerinin bir neticesidir. Bir dışsallık, üçüncü kişilere fayda sağlayan veya zarar veren bir insan eyleminin gelip geçici veya daimî bir neticesidir, bu eyleme sebep olan öznenin gerekçelerinin bir parçası değil. Bilgi stokuna kendi hissesini katan, yani bir ticarete girişen ve işbölümünü artıran, yoksulluğunun ve sefaletin esas müsebbibi kötü hükümet belâsına karşı mücadele eden, -"sosyal sermaye"nin inşasına yardım edeceği düşüncesiyle- çocuklarına görev ve onur duygusunu öğreten her bir birey; bu katkıyı, ister bencil isterse diğerkâm olsun, kendisine ait makûl gerekçeyle dayalı olarak yapar. Onun eylemleri, değerli olarak adettiği ödülü daha yeni kazanmıştır. Takdir verilebilir ama ikinci bir ödül,

¹³ Edmund Phelps, "Subsidize Wages", *What Is Wrong With A Free Lunch?*, (eds.) Joshua Cohen ve Joel Rogers (Boston: Beacon Pres, 2001).

¹⁴ Herbert A. Simon, "UBI and the Flat Tax", *What Is Wrong With A Free Lunch?*, (eds.) Joshua Cohen ve Joel Rogers (Boston: Beacon Pres, 2001).

zorla alınmamalıdır. Ödenmesi gerekli bir şey yoktur; bütün hesaplar ödeştirilmiştir. Dev Dışsallık, çok sayıdaki küçük dışsallıklardan, bir şekilde hepsinin “bedeli ödenmiş” çok sayıdaki bireysel eylemlerin yan ürünlerinden, müteşekkil bir bütündür. Dışsallık, faktör verimliliğini kesinlikle güçlendirir, bunda şüphe yok. Ama dışsallık, her şeye rağmen, bizzat bir üretim faktörü değildir.

İkinci yanlış da, Dev Dışsallığı, mülkiyetin eşitlikçi (*egalitarian*) dağıtımı/bölüşümü için bir gerekçe olarak kullanmaktır. Simon, belki haklı olarak, sosyal ağlardan ve ayrıcalıklardan dolayı Dev Dışsallığa erişimin eşitsiz olduğuna inanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, bazı faktörler daha üretkendir ve onların sahipleri ödedikleriyle karşılaştırıldığında daha fazla ödül elde ederler; bu kimselerin kazançlarının eşit hibeler şeklinde herkese geri verildiği yüksek düz oranlı bir vergi bunu düzeltecektir.

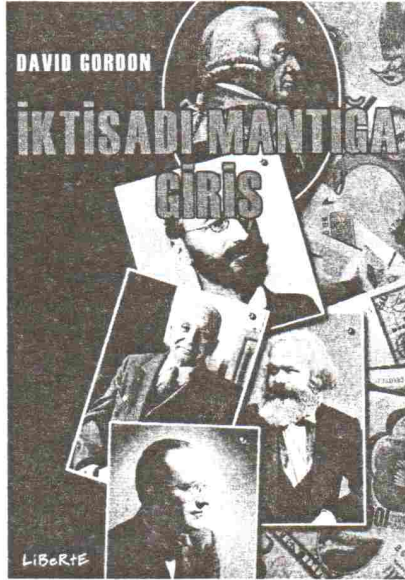
Mamafih, pozitif dışsallıklara ayrıcalıklı erişim, fırsatlar eşitizdir demenin tersten söylenişinden başka bir şey değildir. Eşitsizlikleri ortadan kaldırma veya eşitsizlerin etkisini giderme ile ilgili standart argüman, değerli bir şey için ileri sürüldüğünden, ahlâkî bir argümandır. Eğer bu argüman başarısız olursa iddia edildiği gibi dışsallıklara eşitsiz erişim yanlış değildir ve bu eşitsizliğin tedavi edilmeye ihtiyacı yoktur. Eğer bu argüman başarılı olursa bazı tedavilere ihtiyaç duyulur ve dışsallığın “topluma ait” olup olması hiç önemli değildir. Dışsallık, Simon’un ortaya koyduğu gibi, yeniden dağıtımçı/bölüşürücü önlemleri gerekçelendiren, gûya dışsallığın “gerçek sahipliği” değildir. Hatta dışsallık, mülkiyet olmadığı gibi hiç kimseye ait de değildir.

Robert Goodin’in¹⁵ söylemek zorunda olduğu şeyi dikkate almak, çok seçkin birtakım teorisyenlerin mülkiyete yaptığı saldırılarla uğraştıktan sonra, belki uygun olmaz. Mamafih, Goodin, evrensel temel gelir bahşederken, muhafazakâr siyasî rejimleri adım adım tuzağa düşürmek için onların sosyal “saikleri”ni kullanma konusunda taktiksel öneride bulunur. Israrla o bize daha çok, fırsatlarımızdan ve kendi seçmenlerinden söz eder. Muhafazakâr rejimler, diğer insanların çocuklarını, malûl ve yaşlı ailelere bakmak gibi, sosyal olarak faydalı etkinlik için insanlara ödeme yapmaya zaten hazırdırlar. Bir sonraki adım, kendi çocuklarını ve ailelerine bakmaları, yemeklerini yapmaları ve yataklarını düzeltmeleri için onlara ödeme yapmak olabilir. Bundan sonraki adım, Mr. Goodin onu söylemese de, yataklarını yapılmamış bir hâlde bırakmadıkları, yani sosyal olarak arzuya şayan bir davranış olarak telâkki edilemeyecek bir şekilde düzensiz olma-

¹⁵ Robert Goodin, “Something for Nothing”, *What Is Wrong With A Free Lunch?*, (eds.) Joshua Cohen ve Joel Rogers (Boston: Beacon Pres, 2001).

dıkları, onun yerine yataklarını düzenledikleri için onlara para ödemektir. Devlet ödenekleri, sosyal olarak faydalı işlerin çok ama oldukça çok değişik türleri için ödenebilir. Şu hâlde, pekâlâ, evrensel temel gelire doğru giden yol üzerindeyiz. “O zaman yapmamız gereken şey”, diye bağlar Mr. Goodin, “buna para ödemeleri için insanları ikna etmektir” (s. 97.) Tam da bunun için ikna etmek! Mülkiyete karşı bu basit savaş plânı, muhtemelen, mülkiyetin niçin meşru olmadığını gösteren karmaşık argümanlar kadar etkilidir.

Çeviren : Yusuf Şahin

İktisadî hayatın doğal bir akışı vardır. Bu akışın rengini genellikle insanların ve olayların doğası belirler. Öyle ki, hiç iktisat eğitimi almamış kimseler bile en karmaşık iktisadî faaliyetleri büyük bir rahatlık içinde yürütür. İyi ki bu böyledir, yoksa insanlar, eğitimine tahsiline dayanarak toplum üzerinde söz hakkı iddia eden kimselerin kölesi olurdu.

David Gordon *İktisadî Mantığa Giriş*'de mantık ilkelerinden hareketle, neden insanların belirli şekillerde davrandığını, iktisadî kurum ve ilişkilerin nasıl doğduğunu, insanların davranışlarını başkalarınıninkiyle nasıl ahenkli hâle getirdiğini, işbölümünün neden ortaya çıktığını ve insanlığa faydalı olduğunu açıklıyor.

İktisatla ilgilenen ve mantığını kullanmak isteyen herkese...

LIBERTE

kitaplığınızda özgürlüğe yer açın...